

A PUSZTA AZ IRODALOMBAN

GREZSA FERENC—SIPKA SÁNDOR

A Vásárhelyi-pusztá elsősorban a festők vásznán vonult be a művészetek panteonjába. A Pusztá képét azonban irodalmi alkotások is őrzik. Móricz Zsigmond országjáró útjai során Vásárhelyen is megfordult, és a Pusztát is felkereste. Talán nem véletlen, hogy ott szerzett tapasztalatairól nagyobb elismeréssel nyilatkozott, mint a városiakról. „Bolond koci, pávafarkú traktor stb.” c. riportjában a pusztai emberek találékonyágát, ötletességét és újító hajlamát mutatja be nagy elismeréssel. Helyi megfigyelése országos szempontból is megfontolandó javaslattal végződik. „Takaros Macelka” című riportjában pedig az emberi teljesítőképesség határát súroló paraszti munkát csodálja meg.¹

A Pusztán 1935 augusztusában 30 író, újságíró és publicista jelent meg időszzerű társadalmi, politikai és kulturális kérdések megvitatására. Az írótalálkozót Simándi Béla (1899—1969) aranyadalmi tanító szervezte azzal a céllal, hogy a meghívottak személyesen találkozhassanak a pusztai paraszttal, és kölcsönösen megismerjék véleményüket a korszak megoldást sürgető problémáiról. Az írók közül néhányan azután különféle folyóiratokban számoltak be tapasztalataikról.²

Illyés Gyula „Írók a nép között” c. írásában a Vásárhelyi-pusztá emberének azt a törekvését emeli ki nagy elismeréssel, hogy áldozatok árán is törekszik a kultúrával és embertársaival való kapcsolatkeresésre. A pusztai olvasókörök munkáját a dunántúliakéval összevetve erősen az előbbieket javára billen a mérleg nyelve. Kiténik azonban a beszámolóból az is, hogy

¹ Móricz Zsigmond több írásában is foglalkozott a vásárhelyi mezőgazdaság problémáival. A tanyavilághoz két novellája is kapcsolódik: Az esőleső társaság (Nyugat, 1929. II. 575—588.) és a Takaros Macelka (Pesti Napló, 1933. 184. sz.) Legterjedelmesebb és legsokoldalúbb riportja a Hódmezővásárhelyi jegyzetek (Kelet Népe 1940. febr. 15. sz.) Riportok 1936—1942. 268—291. A Népfőiskola hallgatóihoz küldött üzenete a Puszták Népe 1946. évi 1. számában jelent meg.

² A vásárhelykutasi írótalálkozóról *Simándi Béla* a Szabad Föld 1969. ápr. 27-i számában írta meg emlékeit. Vö.: még *Paku Imre*: Vásárhelyi találkozások. Látóhatár 1969. jan.—febr. 171—178. (A résztvevők névsora: *Bakó József, Balázs Árpád, Berczeli-Anzelm Károly, Buday György, Dékány András, Féja Géza, Gesztelyi Nagy László, Illyés Gyula, Kárász József, Katona Jenő, Kertész Dániel, Kiss Károly, Kornfeld Móricz, Kovács Imre, Kun Béla, Matócsy Mátyás, Nagy Lajos, Nevelős Gyula, Nyisztor Zoltán, Oláh György, Ortutay Gyula, Pákozdy Ferenc, Paku Imre, Rozványi Vilmos, Sértő Kálmán, Simándi Béla, Simka István, Szabó Pál, Számadó Ernő, Takács Ferenc, Tolnai Gábor, Tomori Vilmos*.) A találkozó programja: Aug. 25.: érkezés a kutasi állomásra, Gregus Máté üdvözlő beszéde, reggeli a tejszövetkezetben, elszállásolás, vacsora a Hangya szövetkezetben. Aug. 26.: Kakasszék-fürdőn látogatás, az olvasókör, a Hangya, Gregus Máté, Mérai Sándor és Mónus Imre tanyáinak megtekintése, értekezlet a kutasi Népházban. Az írók a polgármester és a képviselő megnyitó beszédei után — ezen előadásokat hallgatták meg: *Hollósy Antal*: A tanya szociális probléméi; *Karasz Péter*: A tanya gazdasági helyzete; *Simándi Béla*: A tanya kulturális viszonyai; *Tóth Jakab*: A tanyai közigazgatás helyzete; *Győri Sándor*: Ifjúság a tanyán. Hozzászóltak: *Féja Géza, Hódy András, Katona Jenő, Nyisztor Zoltán, Oláh György, Pákozdy Ferenc, Rozványi Vilmos, Sértő Kálmán, Takács Ferenc*. Aug. 27.: Hódmezővásárhelyen, a Kokron-gyár, a kaptafaüzem, a múzeum, a majolikagyár, az erdei óvoda, a mezőgazdasági szakiskola és a Serház-teri inséglakások meglátogatása, irodalmi est.

az adó, az aszály és a gazdasági válság ellen hasztalan minden szorgalom és élelmesség. Különösen aggasztó a föld nélküli tanyaiak helyzete. A kutasi tanyaközpontban tartott gyűlésen kiderült, milyen sokféle elgondolás alapján próbálták akkor a különböző világnézetű és politikai beállítottságú csoportok a magyar parasztság társadalmi problémáit megoldani. Néhány kisipari műhely és gyártelep megnézése alapján a munkások nyomoráról is meggyőződtek az írók. Legmaradandóbb benyomásként Illyés Gyula azt vitte magával a Vásárhelyi-pusztáról, hogy az ott élő magyarok bíznak a szellem erejében. Ez erősítette meg abban a meggyőződésében, hogy érdemes írni oly dolgokat is, amelyekért közönségesen csak gúny, rágalom és éhkopp a fizetség Európa-szerte. Egyik nemrég megjelent művében azt vallja, hogy mint olvasó, „felfedezést” vár az irodalomtól, mégpedig a valóság fölfedezését várja „minél egyenesebb úton — minél merészebb evezőfordítással és lóugratással az akadályok és szakadékok felett”.³ E pusztai írása is bizonyíték róla, hogy íróként is ezt a „felfedezést” akarja nyújtani olvasóinak.

Féja Géza pusztai látogatásának a hatására Gregus Máté vásárhelykutasi mintaszerű gyümölcskertészetéről és ifjú Gregus Máté baromfiszövetkezeti tervéről, illetve a család szociális érzéséről ír elismeréssel, összevetve az ott dolgozók kereseti lehetőségét a nagybirtok munkauzsorájával, a napi 60—80 filléres napszámmal. A mezőgazdasági kultúra megteremtése mellett hiányolja viszont azt a szellemi kultúrát, amelyet a föld veritékéből élő középosztálynak kellene közvetítenie. Az író szemében gazdag tartaléknak tűnik ez a tiszántúli kisbirtokos réteg az egyre néptelenedő Dunántúl és Ormánság demográfiai problémájának a megoldásához. A szikes pusztai föld megtörése, termővé válása szép példája e táj emberének alkotó és életet teremtő erejéről.

1937-ben megjelent „Viharsarok” c. könyvében Vásárhelykutasról szólva Féja ismét a Gregus-féle mintagazdaságot mutatja be országosan is követendő példaként. E tanya nevelő munkáját felbecsülhetetlennek tartja.

Nagy Lajos „Találkozás a hódmezővásárhelyi tanyavilággal” c. írása is az említett alkalomhoz kapcsolódik. Itt egy 150 holdas pusztai gazda (Kruzslicz Flórián) helyzetéből tűnik ki, miként nyomorítja meg a banktőke a kiszolgáltatott helyzetben élő, jobb sorsra érdemes, szorgalmas magyar gazdákat; milyen kétségbeejtően siralmas annak a népes napszamos- és törpebirtokos-rétegnek a helyzete, amelynek dolgozói „egy havi munkával három, három és fél mázsa gabonát kerestek, pénzben kifejezve negyvenöt-ötven pengőt. Ebből kell majd a jövő aratásáig megélniök.” Végül rámutat a riport a hivatalos hatalom népbu-tító szolamainak és nacionalista frázisainak erejére is, amely a magyar társadalom különböző rétegeinek nagy részét hatása alatt tartotta, s alkalmas volt arra, hogy a megoldást sürgető alapvető társadalmi és politikai kérdésekről elterelje a figyelmet.⁴

A különböző szemüvegen át megvilágított pusztai képek végeredményben arról az igazságról vallanak, amit Féja említett könyvében így fogalmazott meg: „A tájat mégis valami tunya nyugalom lepi be, ennek okait azonban nem magában a tájban, s nem is népében kell keresnünk. Nem eredendő bűnökről van szó, hanem történelmi és társadalmi bűnökről. Elhibázott, eltorzított társadalmi szervezet, merev kaszto-kba való tagozódás, teljes gazdasági szervezetlenség, a lüktető élettel össze nem kapcsolt közületek, rossz közlekedés, rossz közigazgatás, a nép szociális és kulturális elhanyagoltsága: ezek az igazi okok. Maga a táj ígéretes, népe, ahol levegőhöz jutott, egészen rendkívüli eredményeket teremtett, amerre azonban csak a felépítmények súlyát érzi s nem bírja megragadni a lüktető élet kezét, ott ijesztő eltorzulásokba ferdül, egyre inkább és egyre reménytelenebbül.”⁵

³ *Illyés Gyula*: Kora tavasz, 11.

⁴ *Nagy Lajos*: Hódmezővásárhelyről terjedelmes szociográfiai tanulmányt is készített. A Három magyar város c. kötetben — Alföldi város címén — 1933-ban jelent meg Budapesten. Vásárhelyi élményeiről vall önéletrajzi kötetében. (A menekülő ember Bp. 1956. 427—430.)

⁵ *Féja Géza*: Viharsarok, Bp. é. n. 13.